

УРОК 2

Тема. Прямокутні трикутники. Ознаки і властивості прямокутних трикутників. Нерівність трикутника.

Підручник з геометрії для 7 класу §19, §20.

Сьогодні ви повинні опанувати відомості про прямокутний трикутник; застосувати знання на практиці; розв'язати задачі з використанням ознак і властивостей прямокутного трикутника та нерівність трикутника.

Перевірка домашнього завдання.

№394 - 1) Ні; 2) Так;

№ 407 - 60° ;

№396 - 1) 127° ; 2) 45° ; 3) 83° ;

№446 - 143° ;

№403 - 90° ;

№449 - 110° ;

№405 - 65° , 65° ;

№451 - 102° .

Трикутник – ключова фігура планіметрії. Існує багато різних видів трикутників, проте всім їм притаманні деякі спільні властивості. На попередньому уроці ми розглянули одну з них, а сьогодні вивчимо ще одну.

Онлайн тест <https://learningapps.org/3424219>

1. Означення	
	<p>Трикутник, у якого є прямий кут, називається прямокутним. $\triangle ABC: \angle C = 90^\circ$, $\triangle ABC$ — прямокутний. AB — гіпотенуза, AC і BC — катети.</p> <p>Гіпотенуза — сторона прямокутного трикутника, яка лежить навпроти прямого кута.</p> <p>Катет — сторона прямокутного трикутника прилегла до прямого кута.</p>
2. Властивості	
a) Якщо в трикутнику ABC кут C прямий, то $\angle A + \angle B = 90^\circ$. Сума гострих кутів прямокутного трикутника дорівнює 90° .	b) Якщо в трикутнику ABC кут C прямий, то $AB > AC$ і $AB > BC$. Гіпотенуза більша за кожний із катетів.
c) Якщо у прямокутному трикутнику один з гострих кутів дорівнює 30° ,	

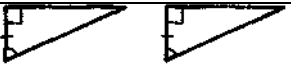
то протилежний цьому куту катет буде дорівнювати половині гіпотенузи.

d) У прямокутному трикутнику медіана, проведена до гіпотенузи, дорівнює половині гіпотенузи.

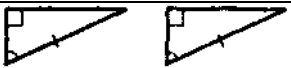
3. Ознаки рівності

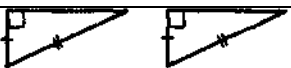
1) За двома катетами.

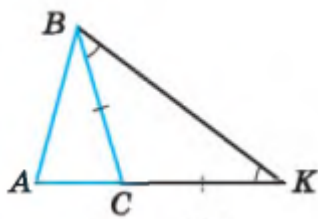
2) За катетом і прилеглим гострим кутом.

3) За гіпотенузою і прилеглим кутом.

4) За катетом і гіпотенузою.

Теорема (Нерівність трикутника). Кожна сторона трикутника менша від суми двох інших його сторін.

□ Розглянемо довільний трикутник ABC і доведемо, що його сторона наприклад AB, менша від суми двох інших сторін AC і CB.

1) відкладемо на продовжені сторони AC відрізок CK, що дорівнює стороні BC. Тоді $\triangle BCK$ – рівнобедрений і тому $\angle CBK = \angle CKB$.

2) $\angle ABK > \angle CBK$, тому $\angle ABK > \angle AKB$. Оскільки в трикутнику проти більшого кута лежить більша сторона, то $AB < AK$. Але ж $AK = AC + CK = AC + BC$. Отже, $AB < AC + BC$.

Аналогічно можна довести, що $AC < AB + BC$, $BC < AB + AC$. ■

Наслідок. Кожна зі сторін трикутника більша за різницю двох інших його сторін.

□ Запишемо нерівність трикутника для трикутника ABC: $AB < AC + BC$. Віднявши від обох її частин, наприклад AC, матимемо: $AB - AC < BC$. (Таку дію можна виконати, використовуючи властивості нерівностей, які розглядатимуться в курсі алгебри). Отже, $BC > AB - AC$. Аналогічно: $AC > BC - AB$, $AB > BC - AC$. ■

Оскільки, наприклад, $BC > AB - AC$ і $BC > AC - AB$, то, узагальнюючи, отримаємо $BC > |AB - AC|$. З теореми про нерівність трикутника та наслідку з неї отримаємо важливе співвідношення між сторонами трикутника: кожна сторона трикутника

менша від суми двох інших сторін, але більша за модуль їх різниці. Наприклад, $|AB - AC| < BC < AB + AC$.

Приклад. Чи існує трикутник зі сторонами 5 см, 9 см, 13 см?

$$13 < 5 + 9$$

$$5 + 9 = 14$$

$$13 < 14$$

Такий трикутник існує.

Усні вправи

1. Назвіть прямокутні трикутники, зображені на рис. 107. У кожному трикутнику назвіть катети і гіпотенузу.

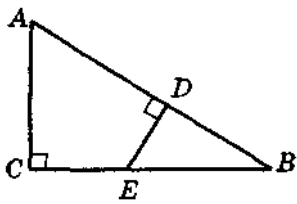

Рис. 107

2. Знайдіть величину x і градусну міру кутів у кожному трикутнику (рис. 108).

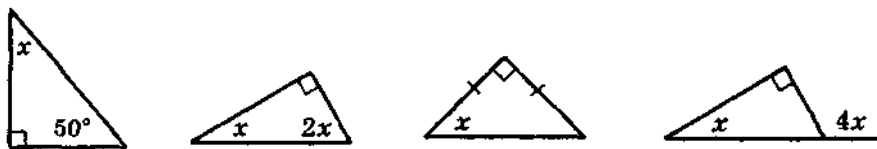
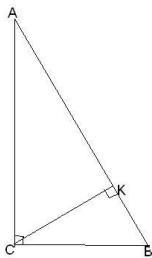

Рис. 108

3. Якщо один з гострих кутів прямокутного трикутника дорівнює 20° , то інший гострий кут дорівнює: а) 50° ; б) 60° ; в) 70° .

4. У прямокутному трикутнику ABC відрізок CK є:

- а) висотою;
- б) бісектрисою;
- в) медіаною.

5. У прямокутному трикутнику ABC сторона AB називається:

- а) катетом; б) гіпотенузою; в) бічною стороною.

6. У прямокутному трикутнику ABC : $BC = 3$ см; $AB = 6$ см.

Знайдіть величину кута A . (30°)

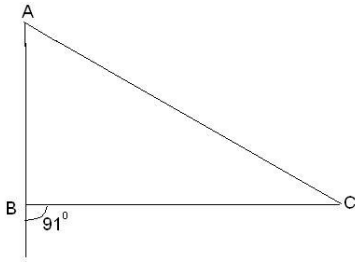
7. У рівнобедреному трикутнику кути при основі дорівнюють по 45° .

Який це трикутник? а) гострокутний; б) прямокутний; в) тупокутний.

8. Чи є трикутник ABC прямокутним,

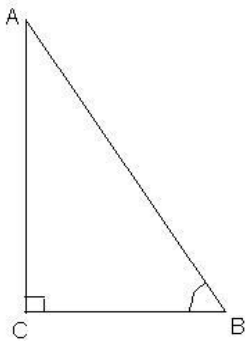
якщо кути A і C гострі?

а) так; б) ні; в) не знаю.

Розв'язування задач та вправ.

№1. У прямокутному трикутнику один з гострих кутів дорівнює 60° , а сума гіпотенузи і меншого катета дорівнює 24 см. Знайдіть гіпотенузу.

Дано: $\triangle ABC$; $\angle C = 90^{\circ}$; $\angle B = 60^{\circ}$;

$AB + BC = 24$ см.

Знайти: AB ; BC .

Розв'язання

Нехай $BC = x$ см, тоді $AB = 2x$ см – за властивістю кута 30° в прямокутному трикутнику. Складемо рівняння.

$$AB + BC = 24;$$

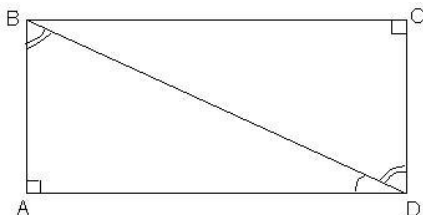
$$2x + x = 24;$$

$$3x = 24;$$

$$x = 8$$

Отже, $AB = 16$ см.

Відповідь: 16 см.

№2. Дано: $\triangle ABD$ - прямокутний;

$\angle ADB = 15^{\circ}$; $\angle BDC = 75^{\circ}$.

Довести: $AB \parallel DC$.

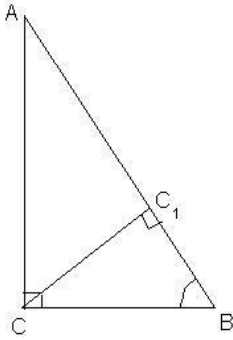
Доведення

1) В $\triangle ABD$ ($\angle A = 90^{\circ}$) $\angle ABD = 90^{\circ} - \angle ADB = 90^{\circ} - 15^{\circ} = 75^{\circ}$.

2) $\angle ABD = \angle BDC = 75^{\circ}$ (внутрішні різносторонні для прямих AB і CD та січної

BD)

Отже $AB \parallel CD$. ■

№3. Дано: $\triangle ABC$; $\angle C = 90^\circ$; $\angle B = 60^\circ$;

$CC_1 \perp AB$; $CC_1 = 2$ см.

Знайти: AC .

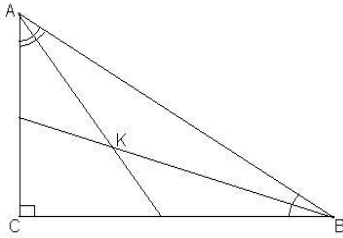
Розв'язання

1) $\angle A = 90^\circ - \angle B = 90^\circ - 60^\circ = 30^\circ$.

2) В $\triangle ACC_1$ ($\angle C_1 = 90^\circ$; $\angle A = 30^\circ$) $AC = 2 \cdot CC_1$.

Отже $AC = 4$ см.

Відповідь: $AC = 4$ см.

№4. Дано: $\triangle ABC$; $\angle C = 90^\circ$;

AK – бісектриса кута A ;

BK – бісектриса кута B .

Знайти: $\angle АКВ$

Розв'язання

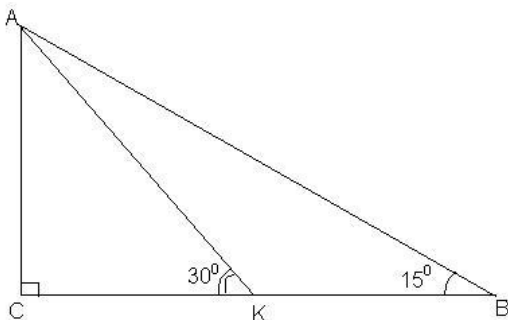
1) В $\triangle ABC$ ($\angle C = 90^\circ$) $\angle A + \angle B = 90^\circ$.

Оскільки AK – бісектриса кута A ; BK – бісектриса кута B , то

$$\angle KAV + \angle KVA = \frac{1}{2}(\angle A + \angle B) = 45^\circ.$$

2) В $\triangle АКВ$ $\angle АКВ = 180^\circ - (\angle KAV + \angle KVA) = 180^\circ - 45^\circ = 135^\circ$.

Відповідь: $\angle АКВ = 135^\circ$.

№5. Дано: $\triangle ABC$; $\angle C = 90^\circ$;

$\angle B = 15^\circ$; $\angle АКС = 30^\circ$;

$AC = 35$ см.

Знайти: BK .

Розв'язання

I спосіб:

1) $\angle АКВ$ суміжний з $\angle АКС$, тобто $\angle АКВ = 150^\circ$.

2) В $\triangle АКВ$ $\angle KAV = 180^\circ - 150^\circ - 15^\circ = 15^\circ$, тобто $\triangle АКВ$ - рівнобедрений. Отже

$AK = KB$.

---

3) В $\triangle ACK$ ($\angle C = 90^\circ$; $\angle AKC = 30^\circ$) $AK = 2 \cdot AC = 70$ (см).

$BK = AK = 70$ см.

Відповідь: $BK = 70$ см.

ІІ спосіб:

1) $\angle AKC$ - зовнішній кут трикутника AKB , тоді $\angle KAB + \angle KBA = \angle AKC$.

$\angle KAB = 30^\circ - 15^\circ = 15^\circ$, тобто $\triangle AKB$ - рівнобедрений і $AK = BK = 70$ см.

Відповідь: $BK = 70$ см.

№499 (Істер)

499. Чи можуть сторони трикутника бути пропорційними числам:

1) 2, 3, 4;   2) 7, 8, 15;   3) 5, 3, 7?

1) Нехай x – коефіцієнт пропорційності, тоді сторони трикутника відповідно дорівнюють $2x$, $3x$, $4x$. Утворимо нерівність трикутника для найдовшої сторони

$$4x < 2x + 3x$$

$$4x < 5x$$

Нерівність вірна, отже сторони трикутника можуть бути пропорційними числам 2, 3, 4.

2) Нехай x – коефіцієнт пропорційності, тоді сторони трикутника відповідно дорівнюють $7x$, $8x$, $15x$. Утворимо нерівність трикутника для найдовшої сторони

$$15x < 7x + 8x$$

$$15x < 15x$$

Нерівність НЕ вірна, отже сторони трикутника НЕ можуть бути пропорційними числам 7, 8, 15.

3) Нехай x – коефіцієнт пропорційності, тоді сторони трикутника відповідно дорівнюють $5x$, $3x$, $7x$.

Утворимо нерівність трикутника для найдовшої сторони

$$7x < 5x + 3x$$

$$7x < 8x$$

Нерівність вірна, отже сторони трикутника можуть бути пропорційними числам 5, 3, 7.

Методичний коментар: для того щоб дати відповідь на запитання задачі слід ввести коефіцієнт пропорційності, скласти нерівність трикутника для найдовшої сторони, проаналізувати її та зробити висновок.

№501 (Істер)

501. Периметр рівнобедреного трикутника дорівнює 12 см. Чи може бічна сторона цього трикутника дорівнювати 3 см?

Якщо бічна сторона трикутника = 3 см, то ще одна його сторона = 3 см. На третю сторону залишається $12 - (3 + 3) = 6$ см. Складемо нерівність трикутника для найдовшої сторони

$$6 < 3 + 3$$

$$6 < 6$$

Нерівність не вірна, отже такого рівнобедреного трикутника не існує.

Методичний коментар: для того дати відповідь на запитання задачі слід знайти усі 3 сторони трикутника, для цього потрібно застосувати знання про рівнобедрений трикутник та периметр трикутника. Потім слід записати нерівність трикутника для найбільшої сторони, проаналізувати її та зробити висновок.

Домашнє завдання: § 19 №470, №474, №476; §20 №502, № 505.
